

Mennesket lever i tre verdener

Dag Andersen i samtale med Henrik B. Tschudi

Dag Andersen har brukt mye av sitt liv til å forske i menneskehetens utvikling – fra de tidligste tider og videre inn i fremtiden. Et storslått scenario. Boken Det 5. trinn handler om teknologiens utvikling, om samfunnets utvikling, kulturens og ikke minst bevissthetens utvikling. Det neste store spranget i kulturhistorien handler om å kultivere våre følelser – historiens drivkraft.

FLUX: – Hva er kjernen i din visjon om fremtiden?

DAG ANDERSEN: – Kjernen er en ny virkelighetsoppfatning. Vi må begynne med å forestille oss hvordan vi i fremtiden vil forstå verden og oss selv. Dersom vi ikke begynner der, bygger vi implisitt på en forutsetning om at vi i fremtiden vil ha den samme virkelighetsoppfatning som i dag. Det er lite realistisk dersom vi skal se mer enn noen få år fremover.

– Og kjernen i det nye paradigmet, slik du ser det?

– At vi lever i tre verdener. Det er både sensasjonelt og selvfølgelig. Sensasjonelt fordi dagens vestlige måte å oppleve verden på er dominert av reduksjonisme – som et felles grunnlag for naturvitenskap og økonomi. Det vil igjen si at det fysiske materielle er det eneste som regnes for helt virkelig. Virkelighet er det vi kan ta til oss med sansene – resten er illusjon.

– Og det selvfølgelige?

– At vi alle har solid erfaring for at dette ikke stemmer. Alle mennesker vet at drømmer og fantasier finnes. De finnes ikke i den fysiske verden, du kan ikke måle og veie dem, men de finnes. Dette er emosjonelt materiale. Det har en helt annen karakter enn fysisk materiale, men det er en nivåfeilslutning å hevde at det ikke finnes. Faktisk tar vi det også alvorlig både på det juridiske og det økonomiske felt. Ta en story du har funnet på. Publiserer du den har du opphavsrettigheter. Det finnes både nasjonalt og internasjonalt lovverk som beskytter dikterverk. Kjernen i moderne markedsføring handler om å knytte fysiske produkter, altså fysisk materiale, til emosjonelt materiale som fx drømmen om skjønnhet og lykke. Syltetøy knyttes til myten om den gode bestemor, Cola til julenissen og så videre.

– Vi lever altså i en fysisk verden og i en fantasiverden, som begge er virkelige på hver sin måte. Men du hevder at vi lever i tre verdener.

– Den tredje verden er informasjonens verden, der vi finner de saklige, nøkterne opplysninger. Jeg kaller det den rasjonelle verden. Data, informasjon er verken fantasi eller ting i fysisk forstand. Det er en type materiale i seg selv – rasjonelt materiale. Den engelske matematikeren og logikeren Keith Devlin bruker et godt bilde for å illustrere hvor ubevisste vi er i forhold til fenomenet informasjon. Tenk deg at du spurte en jernaldermann om hva jern er for noe. Han ville sannsynligvis forklare deg at jern er det vi bruker til å lage økser, kniver og andre redskaper av. Ingen hadde den gang forutsetninger for å forstå hva som er spesifikt ved jern, sammenliknet med andre grunnstoffer. I dag lever vi i informasjonsalderen, og

tilsvarende beskriver vi informasjon ut fra hva vi bruker den til. Vi har et like ubevisst forhold til hva informasjon egentlig er som jernaldermannen til hva jern egentlig er. Fortsatt mangler det mye på at vi kan sette opp noe tilsvarende kjemiens periodiske system for rasjonelt materiale. Det er rimelig å anta at de fleste av rasjonalitetens grunnstoffer fortsatt ikke er oppdaget. Men vi kan i det minste sortere det bort fra fysisk og emosjonelt materiale.

– Vi har altså tre fundamentalt ulike former for materiale. Men hovedbudskapet ditt handler mest om følelser?

– Fysikerne har lært oss at ting i den fysiske verden har to aspekter: materieaspektet og energiaspektet. Det er to sider av samme sak, vi husker Einsteins berømte likning $E=mc^2$. Strengt tatt er det bare materieaspektet ved det fysiske vi kan se; vi ser bilen som beveger seg, men vi kan ikke se energien. Vi kan se energibæreren, bensinen, men ikke energien i seg selv. Den fysiske energien er bevegelsesaspektet ved det fysiske. Følelsene er energiaspektet i den emosjonelle verden. Det er det som beveger oss emosjonelt. Følelsene er historiens drivkraft – de skaper krig og fred, vennskap og uvennskap, de får oss til å ta utdanning, gjøre en karriere eller la være. Følelsene er kraften som endrer våre standpunkter, som bygger våre visjoner og skaper våre drømmer. Følelser er et mangetydig og ladet ord, så jeg foretrekker å snakke om emosjonelle energier.

– Enkelte vil kanskje reagere emosjonelt på koplingen din mellom følelser og kunstnerisk skapende virksomhet?

– Det gjør i grunnen jeg også. Men det er neppe noen som reagerer på et utsagn om at det er emosjonelle energier som skaper og tolker emosjonelt materiale.

– Hvilken nytte mener du vi kan ha av å skille mellom disse tre verdener?

– Nyttan fremkommer når vi oppdager at de tre verdener fungerer på helt ulike måter.

Emosjonalitetens lover er noe nær de motsatte av fysikkens. Det fysiske er begrensede goder eller onder; det karakteristiske i den fysiske verden er at alt har en avgrensning, en form, en begrensning. Har du tre kilo fysisk materie og gir bort to kilo, så har du ett kilo tilbake. I den emosjonelle verden fungerer det motsatt. Verken emosjonell materie eller emosjonell energi er begrensede gode – eller onder. Du kan skape hva du vil i fantasien. Begrensningene ligger i deg selv, i din egen skaperkraft. Best er det å visualisere den emosjonelle energiens funksjonsmåte som en form for gjennomstrømning. Jo mer du gir, jo mer får du å gi. Jo mer du hater, dess mer fylles du med hat. Kreativitet er også selvforsterkende – til vi blir fysisk slitne, eller får så mye energi at vi blir urolige og må bryte av. Det er dette som er kjernepunktet i emosjonalitetens lover. Så langt i kulturhistorien har vi i betydelig grad lært oss å beherske den fysiske verden, men det er klart at nytten av å beherske også de andre to verdener ville være enorm. Vi snakker om et mulig nytt kulturtrinn – det 5. trinn.

– *Noen vil si at dette er rene spekulasjoner, fri fantasi. Emosjonelt materiale kan ikke bevises.*

– Jeg regner meg som radikal empirist i William James' betydning av ordet.

Han stilte opp to kriterier: 1) At man baserte sin virkelighetsoppfatning på egne erfaringer og 2) at man baserte den på alle sine erfaringer. Erfaringer kan ikke utelukkes bare fordi de faller utenfor det rådende paradigmet. Opererer man med tre ulike verdener, gir det seg selv at man i den fysiske verden må bevise ting fysisk, man gjør fysiske forsøk som man tester så langt det lar seg gjøre. I den emosjonelle må man bygge på tilsvarende emosjonelle forsøk som testes etter beste evne. Å forlange fysiske beviser for noe som foregår emosjonelt er en nivåfeilslutning. Tilsvarende har den rasjonelle verden sine lovmessigheter. Logikk og

matematikk handler om å utforske og utnytte lovmessighetene i den rasjonelle verden.

– Men det emosjonelle er en innsideopplevelse, vi kan strengt tatt ikke vite noe om andres emosjonelle erfaringer?

– For det første er det kollektivt emosjonelle meget viktig. Fenomener som nasjonalfølelse og patriotisme er ikke til å spøke med. Se hvordan kollektivt hat og frykt kan utvikle seg i konfliktområder som Midtøsten. I den emosjonelle verden finnes det systemer av ulik størrelse og ulik varighet. Individet er ett av mange systemnivåer. For det andre virker emosjonalitetens lover for oss alle, slik de fysiske naturlovene gjør det. Med vårt rasjonelle apparat kan vi utforske det emosjonelle på omtrent samme måte som det fysiske. At det også finnes teknikker som gjør det mulig å oppleve andre individers emosjonelle materiale gjennom fx fjernpersepsjon, er egentlig ikke avgjørende. Det sentrale er å bli fortrolig med at hver av de tre verdener må utforskes og beherskes på sine egne premisser.

– Grunnlaget for ditt scenario for en mulig fremtid er at vi lærer oss å beherske det emosjonelle, at vi ikke lenger skal være i våre følelsers vold, men velge dem selv?

– Jeg har sagt at i fremtiden blir følelser en treningssak. Det er ikke lenger noe vi har eller får, det er noe vi gjør. Men for å kunne bestemme noe som helst på et noenlunde selvstendig grunnlag, må vi bruke vår bevissthet på en systematisk måte. Bevisstheten er det tredje aspektet som finnes i alle de tre verdener. Dersom vi selv vil bestemme hvordan vi skal bruke vårt emosjonelle apparat, må vi bruke det rasjonelle apparatet til å forstå hvordan det emosjonelle fungerer og til å forhåndsprogrammere det. Vår emosjonelle programvare fungerer svært mye raskere enn vår rasjonelle, så det er vanskelig å overstyre emosjonelle reaksjoner når de skjer. Vi kan lære oss til ikke å vise sinne eller skuffelse, men skal vi erstatte disse følelsene med andre reaksjoner, må vi arbeide med dette før situasjonen oppstår. Først av alt må vi lære å bruke det rasjonelle til å studere det emosjonelle på en objektiv måte. For å studere det som objekt, må vi trene oss til å observere det med en viss avstand. Det er en ferdighet som må læres, men det er mulig.